

Тема 2: Економічні теорії та чинники розвитку національної економіки

План викладу і засвоєння матеріалу

1. Теорії національної економіки
2. Чинники розвитку національної економіки
3. Сутність системи національних рахунків (СНР)

Основні поняття та терміни: меркантилізм, фізіократи, класична теорія регулювання (саморегулювання), марксистська теорія, теорія економічного розвитку, кейнсіанство, теорія «неокласичний синтез», система національних рахунків.

1. Теорії національної економіки

Теорії національної економіки починають виникати від XIV ст., коли на теренах Центральної та Західної Європи руйнуються феодальні порядки, створюються абсолютні монархії та формуються державні кордони.

Першим етапом розвитку національної економіки вважається економічна школа – **меркантилізм**, представники якої розглядали золото та срібло як джерела багатства і розробляли рекомендації своїм правителям відносно розвитку зовнішньої торгівлі. Вони вважали, що до збагачення веде перевищення експорту над імпортом, нагромадження благородних металів. Політика обмеження доступу іноземних купців до внутрішнього ринку через запровадження високого мита доповнювалася заходами щодо стимулювання вивозу готової продукції на зовнішні ринки. Така політика забезпечувала перевищення експорту над імпортом. Вважалося, що держава стає багатшою, якщо володіє більшою кількістю грошей. Прихильники меркантилізму проголошували необхідність активного втручання держави в економіку з метою поповнення державної скарбниці.

Наступна економічна школа (або наступний етап державного регулювання економіки) – **фізіократи**, основоположником якої є Ф. Кене. Представники цієї економічної школи вважали, що джерелом багатства є праця у сільському господарстві і продукти землі, тому рекомендували урядам своїх країн розвивати саме цю галузь. Фізіократи вважали, що уряди не повинні втручатися в природний хід економічного життя, і їх завданням є запровадження таких законів, які б відповідали законам розвитку природи.

Класична теорія регулювання (саморегулювання) економіки (друга половина 18 – початок 19 століття). Найвидатніші її представники – англійські економісти А. Сміт та Д. Рікардо основним регулятором економічних відносин визнавали ринковий механізм, який автоматично встановлює економічну рівновагу між попитом та пропозицією, заперечуючи необхідність втручання держави в економіку. На їх думку, ринкова система здатна до саморегулювання, в основі чого лежить особистий інтерес, пов'язаний із

прагненням до отримання прибутку. Він виступає головною рушійною силою економічного розвитку.

Глибокі економічні кризи, безробіття породили **марксистську теорію** регулювання, засновану на вченні К. Маркса про трудову природу багатства на основі суспільної власності. Ця теорія обґрунтовувала необхідність знищення приватної власності, конкуренції, переконувала в доцільності впливу держави на соціально-економічні процеси за допомогою плану.

Паралельно з'являється нова **теорія економічного розвитку**, яка обґрунтовує необхідність і практичну доцільність державного регулювання економіки на засадах приватної власності, конкуренції – **кейнсіанська**. Її засновником вважеться Джон Мейнард Кейнс, який обґрунтував об'єктивну необхідність і роль державного регулювання економіки, описав засоби та інструменти впливу держави на економіку: стимулювання сукупного попиту шляхом заохочення інвестицій, зменшення ціни кредиту, розширення державних закупівель, підвищення рівня зайнятості, проведення ефективної фіскальної політики. Кейнсіанської теорії дотримувалися уряди більшості держав після Другої світової війни, що й сприяло виходу економіки цих країн з кризи і розрухи.

На базі класичної теорії саморегулювання опоненти Кейнса створюють низку неокласичних теорій (монетаризм, раціональних очікувань, «економіки пропозиції»). Ці теорії визнають необхідність державного втручання в економічне життя суспільства, але зводять його до мінімуму і віддають перевагу непрямим (опосередкованим) методам державного впливу.

У сучасних умовах продовжується пошук нових форм і методів впливу держави на економіку, удосконалюються теорії державного регулювання відповідно до змін середовища. З'явилася теорія «**неокласичний синтез**», яка стала теоретичною основою змішаної системи регулювання економіки, «соціально-інституціональний напрям», прихильники якого стверджують, що економічні відносини в суспільстві формуються під впливом політичних, соціальних, психологічних та інших факторів.

2. Чинники розвитку національної економіки

З'ясування чинників розвитку господарства тієї чи іншої країни важливе для визначення перспектив функціонування національної економіки, її ролі і місця у системі світового господарства, умов, що забезпечують конкурентоспроможність, та напрямів підвищення ефективності господарської діяльності.

Населення належить до однієї з рушійних сил розвитку національної економіки. У 1990 р. в Україні налічувалось 51,9 млн осіб населення. Останнім часом спостерігається зменшення його чисельності - у 2006 р. в країні проживало 46,6 млн осіб. Подібні тенденції продовжують тривати. За даними

Інституту економічного прогнозування, якщо чисельність населення і надалі буде скорочуватись, то у 2050 р. в Україні проживатиме близько 19,0 млн осіб. Це призведе до утворення ніші, яка заповнюватиметься вихідцями з інших перенаселених країн світу, що загрожує заміщенням вітчизняної культури культурою інших народів і втратою українською нацією самоідентичності. На розвитку національної економіки позначається і тривалість життя населення, яка в Україні має тенденцію до зменшення. Необхідно створити економічні, соціальні, правові, організаційні та інші умови, які сприятимуть поліпшенню демографічної ситуації та виведенню її з кризового стану.

Освіта є одним із важливих факторів, які впливають на розвиток економіки, забезпечуючи її конкурентоспроможність. Держава повинна проводити виважену політику і здійснювати підготовку кадрів відповідно до потреб національної економіки. Також необхідно звернути увагу на модернізацію наявної системи освіти в Україні та наближення її до стандартів ЄС, оснащення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою та під'єднання до глобальної мережі Інтернет, поліпшення фінансування і підвищення рівня оплати праці науково-педагогічних кадрів, вдосконалення методики формування державного замовлення на підготовку фахівців тощо.

Україна багата на значну кількість видів природних ресурсів, які формують основу господарського розвитку та добробуту населення. Різноманітність природних ресурсів, їх доступність була і є предметом зазіхань країн-сусідів, а також призводить до їх нераціонального використання. Мова йде про земельні, лісові, водні ресурси, корисні копалини тощо.

Матеріально-технічною базою розвитку національної економіки є основні засоби, вартість яких у 2006 р. становила близько 1,3 трлн грн, що на 29,9 % більше ніж рівень 1990 р.

Підсумовуючи, можна зазначити таке:

1. Україні потрібно:

- подолати демографічну кризу,
- створити умови для здорового тривалого життя населення,
- розширити можливості отримання освіти.

2. Природа створила всі умови для оптимального проживання населення в державі, проте необхідно дбати про раціональне використання природних ресурсів, враховуючи, що потреби людей безмежні, а земля та її надра - обмежені.

3. Необхідно прийняти заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату, що сприятиме оновленню основного капіталу.

3. Сутність системи національних рахунків (СНР).

СНР (система національних рахунків) – це певна система національних рахунків, яка призначена для визначення показників розвитку та стабільності економіки.

СНР – була розроблена статистичною комісією ООН з метою недопущення розбіжностей у відображенні основних економічних показників різних країн.

СНР є уніфікованою і рекомендованою усім країнам світу. Норвезький вчений Граграф Фріш у 1969 отримав Нобелівську премію за розробку принципів побудови СНР. Всі рахунки системи побудовані за типом бухгалтерських балансів: доходи-видатки. В результаті досягнення узгодження економічних операцій, які формують процес створення національного продукту. Всі результати економічної діяльності оцінюються за ринковими цінами.

СНР – охоплює всі сфери виробництва та послуг, зокрема домашні господарства, приватний бізнес, держава, закордон.

Система національних розрахунків дає змогу створити інформаційну базу для відображення реальних процесів, що відбуваються в економіці кожної країни. СНР є найважливішим інструментом з розробки національної економічної стратегії, зовнішньо-торгівельної та валютно-кредитної політики. Вона дозволяє зробити реальну оцінку міжнародного економічного співробітництва, вибрати найбільш доцільні форми міжнародного поділу праці. Її користувачами є державні інституції, науково-дослідні і навчальні установи, які використовують показники СНР для виявлення тенденцій розвитку економіки. В ній зацікавлені менеджери і бізнесові структури, які хочуть мати інформацію про стан макроекономічного середовища в якому працює.

СНР вміщує інформацію необхідну міжнародним фінансовим і економічним організаціям. Для прийняття управлінських рішень щодо надання кредитів, допомоги, тощо.

СНР використовується в Україні з 1993 року. Для відображення реального стану економіки країни потрібно вдосконалювати бухгалтерську і статистичну збіжність.